

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA CZWARTA SEKCJA

SPRAWA STANKIEWICZ przeciwko POLSCE¹

(SKARGA nr 46917/99)

WYROK – 6 kwietnia 2006 r.

W sprawie Stankiewicz przeciwko Polsce,
Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako
Izba składająca się z następujących sędziów:

Pan C.L. ROZAKIS, *Przewodniczący*,

Pan L. LOUCAIDES,

Pani F. TULKENS,

Pan P. LORENZEN,

Pani N. VAJIC,

Pani S. BOTOCHAROVA,

Pan L. GARLICKI, *sędziowie*

oraz Pan S. NIELSEN, *Kancierz Sekcji*,

obradując na posiedzeniu zamkniętym 16 marca 2006 r.,
wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 46917/99) wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału na podstawie art. 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez dwoje obywateli polskich, państwa Janusza i Krystynę Stankiewicz („skarżący”) 1 października 1998 r. Skarżący byli reprezentowani przed Trybunałem przez panią J. Banaszewską i pana Gieruń-Banaszewskiego, prawników praktykujących we Wrocławiu.

¹ Wyrok ten stanie się prawomocny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 § 2 Konwencji. Może podlegać korekcie wydawniczej.

2. Polski Rząd („Rząd”) reprezentowany był przez pełnomocników, pana K. Drzewickiego, a następnie pana J. Wołosiewiczza, z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący wnieśli skargę na podstawie art. 6 § 1 Konwencji, wskazując, iż wymieniony przepis został naruszony poprzez odmowę zasądzenia na ich rzecz zwrotu kosztów poniesionych w postępowaniu wszczętym przeciwko skarżącym z powództwa prokuratora, oddalonego następnie przez sąd.

4. Skarga została przydzielona do Pierwszej Sekcji Trybunału (art. 52 § 1 Regulaminu Trybunału). W ramach tej sekcji została utworzona Izba, która miała rozpatrywać niniejszą sprawę (art. 27 § 1 Konwencji), jak przewiduje art. 26 § 1 Regulaminu Trybunału.

5. W dniu 18 kwietnia 2002 r. Trybunał podjął decyzję o zakomunikowaniu skargi Rządowi.

6. W dniu 1 listopada 2004 r. Trybunał zmienił skład swoich Sekcji (Reguła 25 § 1 Regulaminu Trybunału). Niniejsza sprawa została przydzielona do nowo utworzonej Pierwszej Sekcji Trybunału (art. 52 § 1 Regulaminu Trybunału).

7. W dniu 17 marca 2005 r., na podstawie art. 29 § 3 Konwencji, Trybunał zadecydował, że przedmiot skargi zostanie rozpatrzony równocześnie z kryterium dopuszczalności skargi, o czym powiadomił strony wzywając jednocześnie skarżących do przedstawienia stanowiska, zgodnie z art. 41 Konwencji. Strony nie sprzeciwiły się zastosowaniu przez Trybunał art. 29 § 3 Konwencji.

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

8. 9 listopada 1992 r. w przetargu zorganizowanym przez Urząd Rejonowy w Bolesławcu skarżący, jako jedyni jego uczestnicy, nabyli nieruchomość stanowiącą własność Urzędu Miejskiego za kwotę 202 000 zł.

9. 2 sierpnia 1996 r. Prokurator Rejonowy w Bolesławcu, działając na rzecz Skarbu Państwa na podstawie ustawy z dnia 21 czerwca 1990 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznie kosztem Skarbu Państwa i innych państwowych osób prawnych wytoczył przeciwko skarżącym powództwo cywilne, wnosząc o zasądzenie od skarżących kwoty 111 046 zł. Prokurator powołał się na art. 7 kodeksu postępowania cywilnego (zob. par. 31 poniżej) i wskazał na uprawnienie do wszczęcia postępowania, przysługujące prokuratorowi jako strażnikowi porządku prawnego. Prokurator podniósł, iż skarżący nabyli przedmiotową nieruchomość w ramach procedury odszkodowawczej przewidzianej dla osób, które pozostawiły mienie nieruchome na terenach zabużańskich, należących przed II wojną światową do Polski. Zgodnie z wy-

mienioną procedurą, uregulowaną głównie postanowieniami ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości („ustawa o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości”; zob. par. 38-44 poniżej), skarżącym przysługiwało „zaliczenie”, tj. prawo do zaliczenia wartości mienia nieruchomego pozostawionego na terenach zabużańskich na poczet ceny nieruchomości nabywanej od Skarbu Państwa.

10. Prokurator zarzucił następnie błędne ustalenie ceny nabycia nieruchomości od Urzędu Rejonowego w Bolesławcu, na poczet której zaliczono odszkodowanie za mienie pozostawione przez spadkodawców skarżących w Trembowli, miejscowości położonej na terytorium zabużańskim należącym dawniej do Polski. Prokurator podniósł, iż wartość nieruchomości została wyceniona przez biegłego A.Ż. na kwotę 125 130 zł. Następnie na miesiąc przed zawarciem umowy ten sam ekspert oszacował tę samą nieruchomość na 218 985 zł. Prokurator Rejonowy w Bolesławcu, powziąwszy wątpliwości co do prawidłowości wyliczeń, wszczął postępowanie i wyznaczył nowego biegłego, który wyliczył wartość mienia opuszczonego na terenach zabużańskich jedynie na 90 953 zł. Zatem, jako że suma, którą skarżący zapłacili za nieruchomość położoną w Bolesławcu, była znacznie niższa niż wartość domu pozostawionego przez spadkodawców skarżących w Trembowli, Skarb Państwa zbył nieruchomość na rzecz skarżących ze znaczną stratą. Prokurator w pozwie wskazał, iż biegły A.Ż., który pierwotnie wyliczył wartość nieruchomości położonej w Trembowli, jako podstawę wyliczeń przyjął jej wartość rynkową, podczas gdy zgodnie z właściwymi w tej kwestii przepisami powinna zostać uwzględniona wartość odtworzeniowa nieruchomości. Ponieważ skarżący wezwani przez Urząd Rejonowy w Bolesławcu do zapłaty kwoty 111 046 zł odmówili jej uiszczenia, Prokurator wniósł o zasądzenie wymienionej sumy od skarżących.

11. W pismach procesowych skarżący wskazali, iż w momencie sprzedaży skarżącym nieruchomości w Bolesławcu na podstawie zapisów ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości, Skarb Państwa – Urząd Rejonowy w Bolesławcu dysponował wyliczeniami dokonanymi przez biegłego i wówczas nie podnosił żadnych zastrzeżeń. Skarżący podnieśli, iż wyliczenia dokonane przez biegłego powołanego przez Prokuratora Rejonowego w Bolesławcu opierają się na założeniu, iż nieruchomość w Trembowli była nieruchomością rolną, co jest błędem, jako iż usytuowana była w mieście.

12. W dniu 18 grudnia 1997 r. Sąd Wojewódzki w Nowym Sączu oddalił powództwo prokuratora przeciwko skarżącym, uznając je za nieuzasadnione.

13. Sąd, po pierwsze, zauważył, iż skarżący nabyli nieruchomość w przetargu publicznym zorganizowanym przez Urząd Rejonowy w Bolesławcu, zgodnie z procedurą odszkodowawczą przewidzianą dla byłych właścicieli nieruchomości na terenach dawniej należących do Polski. Dla celów przetargu skarżący przedłożyli władzom kolejno dwie opinie sporządzone przez

biegłego A.Ż. w przedmiocie wartości nieruchomości w Trembowli, która stanowiła własność ich spadkodawców. Biegły oszacował wartość nieruchomości pozostawionej w Trembowli na kwotę 218 985 zł. Ponieważ wartość nieruchomości, którą skarżący nabyli od władz miasta Bolesławiec wynosiła 202 000 zł, skarżący nie musieli zapłacić miastu żadnej kwoty.

14. Sąd wskazał, iż problemem prawnym do rozstrzygnięcia w sprawie było ustalenie metod i kryteriów, które powinny być zastosowane przy wycenie wartości nieruchomości pozostawionych na terytorium stanowiących obszar Polski przed II wojną światową. Sąd odniósł się do ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości, mającej zastosowanie w tym czasie do procedury odszkodowawczej, oraz do rozporządzenia Rady Ministrów wydanego na podstawie art. 81 wymienionej ustawy. Zgodnie z art. 6 rozporządzenia, wartość pozostawionej ziemi powinna być ustalona przy uwzględnieniu aktualnej ceny rynkowej ziemi, a wartość domu przy uwzględnieniu tak zwanej wartości odtworzeniowej.

15. Sąd następnie zauważył, iż właściwe przepisy nie określają innych kryteriów do oceny nieruchomości będącej przedmiotem sporu. Nieruchomości muszą więc być wyceniane każda indywidualnie, z uwzględnieniem wszystkich czynników istotnych dla danego przypadku. W tych okolicznościach sąd musiał wydać rozstrzygnięcie w oparciu o opinie przedstawione przez biegłych powołanych przez sąd.

16. W związku z powyższym sąd uwzględnił opinie opracowane przez biegłych W.A. oraz A.M. dla celu postępowania przygotowawczego prowadzonego przez Prokuratora Rejonowego w Bolesławcu w związku z nabyciem własności nieruchomości. Sąd również wziął pod uwagę ustalenia i wyliczenia sporządzone przez biegłych A.D., J.K. oraz T.L., powołanych przez sąd na potrzeby postępowania cywilnego. Sąd następnie przyjął opinię sporządzoną przez biegłego S.S., powołanego na wniosek skarżących.

17. Sąd wskazał, iż w świetle rozmaitej argumentacji przedłożonej przez biegłych, cena uiszczona przez skarżących w 1992 r. odpowiadała wartości nieruchomości pozostawionej w Trembowli.

18. Ponadto sąd zwrócił uwagę na fakt, iż skarżący w międzyczasie sprzedali przedmiotową nieruchomość za cenę 180 992 zł. W ocenie sądu potwierdza to jego ustalenia, iż cena ustalona przez Urząd Rejonowy w 1992 r. na 202 000 zł była zbyt wysoka.

19. Sąd następnie zasądził od Skarbu Państwa – Urzędu Rejonowego w Bolesławcu na rzecz skarżących poniesione koszty procesu w wysokości 14 177.26 zł. Sąd powołał się na art. 98 w związku z art. 106 kodeksu postępowania cywilnego.

20. Prokurator Rejonowy w Bolesławcu wniósł apelację od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Nowym Sączu, zarzucając, iż sąd ustalając wartość przedmiotowej nieruchomości nie uwzględnił wszystkich właściwych w tej sprawie opinii biegłych. W dodatku wyrok sądu zasądzający na rzecz skarżących

zwrot poniesionych kosztów procesu jest bezpodstawny. Prokurator podniósł, iż z uwagi na fakt, iż powództwo w niniejszej sprawie zostało wniesione przez prokuratora, ogólna zasada przewidziana w art. 98 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którą strona przegrywająca ponosi koszty procesu, nie powinna być zastosowana w sprawie.

21. Skarżący w odpowiedzi na apelację przedłożyli, że wycena wartości pozostawionej nieruchomości była dokładna i oparta na pięciu ekspertyzach sporządzonych przez siedmiu biegłych.

22. Jeśli chodzi o koszty procesu, twierdzili oni, że prokurator w okresie, kiedy działał w imieniu Urzędu Rejonowego, w rzeczywistości bardziej chronił interesy Skarbu Państwa, niż działał jako strażnik porządku prawnego. Stąd też prokurator nie działał na podstawie art. 7 kodeksu postępowania cywilnego, czyli w celu ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego.

23. W powyższej sytuacji, jeżeli prokurator zostałby wyłączony z ogólnej zasady odpowiedzialności strony przegrywającej sprawę za pokrycie kosztów procesu, zostałby wtedy postawiony w nierównej pozycji względem drugiej strony postępowania.

24. Stąd też art. 106 kodeksu postępowania cywilnego powinien mieć zastosowanie do sprawy skarżących w sposób wskazany przez Sąd Najwyższy, który stwierdził, że pojęcie „Skarbu Państwa” użyte w art. 106 kodeksu postępowania cywilnego nie powinno w żaden sposób wykluczać możliwości zasądzenia kosztów na rzecz lub od Skarbu Państwa w wypadkach, kiedy prokurator uczestniczył w postępowaniu cywilnym, reprezentując interes finansowy Skarbu Państwa (decyzja z dnia 6 lipca 1966 r., I Cz 62/66, OSP 1967/140).

25. W dniu 7 kwietnia 1998 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie odrzucił apelację prokuratorską w części dotyczącej wartości nieruchomości. Sąd zwrócił uwagę, że sąd pierwszej instancji zbadał ekspertyzy sporządzone przez siedmiu biegłych. Sąd pierwszej instancji uważnie zbadał przedstawione mu wnioski i wyjaśnił precyzyjnie, odnosząc się do dokładnych ustaleń zawartych w opiniach biegłych, dlaczego uznał cenę nieruchomości uiszczoną przez skarżących za odpowiednią.

26. Sąd również częściowo zmienił wyrok sądu pierwszej instancji, odmawiając przyznania skarżącym poniesionych kosztów postępowania. Sąd zważył, że sytuacja gdy prokurator wniósł powództwo cywilne na rzecz strony trzeciej stanowi szczególny przypadek. Prokurator nie może być traktowany jako zwyczajna strona w postępowaniu cywilnym. Szczególna rola prokuratora w sprawach cywilnych odzwierciedlona została poprzez zasadę dotyczącą ponoszenia kosztów, określoną w art. 106 kodeksu postępowania cywilnego. Na podstawie tego przepisu udział prokuratora w sprawie cywilnej nie uprawnia drugiej strony do uzyskania zwrotu kosztów procesu. Według sądu, art. 106 miał w powyższej sprawie pełne zastosowanie. Zatem z uwagi na fakt, iż Urząd Rejonowy w Bolesławcu nie przystąpił do postępowania

w charakterze powoda, wszystkie koszty procesu, łącznie z kosztami powstałymi wskutek postępowania apelacyjnego, musiały być poniesione przez pozwanych.

II. STOSOWANE/WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE

A. Koszty procesu cywilnego

27. Zgodnie z polskim prawem każdy z wyjątkiem publicznych władz i instytucji przy wnoszeniu powództwa cywilnego zobowiązany jest do uiszczenia opłaty sądowej tytułem wpisu. W trakcie postępowania strona wnosząca kolejne pisma zobowiązana jest do uiszczenia dodatkowych opłat sądowych.

28. Na podstawie art. 98 § 1 kodeksu postępowania cywilnego koszty procesu niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony ponosi strona przegrywająca sprawę. Koszty procesu obejmują opłaty sądowe związane ze sprawą, koszty pełnomocnika, jak również inne wydatki poniesione w związku z postępowaniem, takie jak koszty przejazdu, równowartość zarobku utraconego w związku ze stawiennictwem w sądzie.

29. Wyjątek od tej ogólnej zasady został przewidziany w art. 101 kodeksu. Stosownie do jego zapisów, zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.

30. Zakres zastosowania ogólnej zasady, zgodnie z którą strona przegrywająca proces ponosi koszty postępowania, ograniczony jest również poprzez art. 102 kodeksu. Jego zapisy wprowadzają zasadę słuszności w przedmiocie kosztów procesu, wskazując, iż w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

31. Zgodnie z art. 7 kodeksu postępowania cywilnego prokurator może wziąć udział w każdym toczącym się postępowaniu, jeżeli wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Stosownie do treści art. 55 kodeksu, prokurator jest zobowiązany wskazać osobę lub instytucję, na rzecz której wytacza powództwo. Zgodnie z art. 111 kodeksu prokurator jest zwolniony od ogólnego wymogu uiszczenia kosztów sądowych.

32. Sąd z urzędu doręcza odpis pozwu tej osobie lub instytucji, która uprawniona jest do wstąpienia do sprawy w charakterze powoda.

33. Art. 106 kodeksu stanowi:

Udział prokuratora w sprawie nie uzasadnia zasądzenia zwrotu kosztów na rzecz Skarbu Państwa ani od Skarbu Państwa.

34. Zgodnie z orzecnictwem Sądu Najwyższego art. 106 kodeksu postępowania cywilnego ma zastosowanie jedynie wówczas, gdy prokurator wstąpił do postępowania, a nie w sytuacji gdy je wszczął (postanowienie z dnia 17 czerwca 1966 r., I Cz 54/66).

35. Sąd Najwyższy następnie podniósł:

„Art. 106 kodeksu odnosi się jedynie do przypadków, w których prokurator uczestniczy w postępowaniu cywilnym z powodów wskazanych w art. 7 kodeksu, którymi są ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Wyrażenie „Skarb Państwa” użyte w art. 106 kodeksu postępowania cywilnego w żaden sposób nie wskazuje, iż zasądzenie kosztów na rzecz lub od Skarbu Państwa nie może nastąpić w sytuacji, gdy prokurator bierze udział w sprawie cywilnej reprezentując interesy finansowe Skarbu Państwa związane z jego działalnością” (postanowienie z dnia 6 czerwca 1966 r. I Cz 62/66 OSP 1967/6/140).

36. W wyroku z dnia 12 czerwca 2002 r. Trybunał Konstytucyjny, badając zgodność z Konstytucją określonych przepisów postępowania cywilnego mających zastosowanie w sprawach dotyczących prawa konkurencji, zauważył:

„...zwolnienie od kosztów postępowania, w szczególności innych niż koszty sądowe, nie może mieć charakteru bezwzględnego, tzn. nie może powodować sytuacji, w której druga strona wygrywając sprawę nie może domagać się uwzględnienia zwrotu poniesionych przez nią wydatków, wskazanych w przepisach ogólnych o postępowaniu cywilnym. W uznaniu Trybunału z uwagi na szczególną pozycję jednej ze stron bądź charakter postępowania nie można co prawda *a limine* wykluczyć stosowania takiego mechanizmu (...), nie może on jednak prowadzić do sytuacji, w której wygrywając sprawę podmiot prywatny ponosi pełny ekonomiczny ciężar związany z jego uczestnictwem w postępowaniu. W niektórych sytuacjach może to prowadzić wręcz do przekreślenia korzyści wiążących się z wygraną sprawy.

Jeżeli ustawodawca, mając na uwadze pewne okoliczności przemawiające za takim ukształtowaniem sytuacji prawnej strony postępowania, przyjmuje bezwzględne zwolnienie od kosztów strony przegrywającej, muszą przez niego zostać jednocześnie stworzone takie mechanizmy prawne, które umożliwią drugiej z nich – w wypadku, gdy wygrywa sprawę – uzyskanie zwrotu poniesionych kosztów z innego źródła. (...) Zwolnienia strony przegrywającej, bez stworzenia odpowiedniego źródła rekompensaty poniesionych kosztów dla strony wygrywającej, stanowi instytucjonalne ograniczenie prawa do sądu”.

37. W wyroku z dnia 6 września 2001 r. (P/3/01) Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż zasada równości wobec prawa, która przejawia się między innymi w prawie równego dostępu do sądu oraz prawie do uczciwego procesu, odnosi się również do kosztów postępowania. W związku z powyższym, zasada zgodnie z którą strona wygrywająca sprawę uzyskuje zwrot kosztów a strona przegrywająca ponosi koszty postępowania, musi być uznana za zgodną z zasadą równości i słuszności.

B. Uprawnienie do uzyskania odszkodowania przez osoby, które pozostawiły mienie na ziemiach należących przed II wojną światową do Polski

38. Od 1946 r. polskie prawo przewidywało, iż osoby przesiedlone z terenów zabużańskich, należących przed II wojną światową do Polski, są upraw-

nione do odliczenia wartości nieruchomości pozostawionej przez nich na skutek wybuchu II wojny światowej od należności z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste bądź ceny nieruchomości nabywanej od Skarbu Państwa.

39. Powyższe postanowienia były powtarzane w kilku kolejnych ustawach. W momencie nabycia nieruchomości przez skarżących sytuację osób uprawnionych do takiego odszkodowania określała ustawa z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości.

40. Obowiązek dokonania zaliczenia wartości mienia osób przesiedlonych został uregulowany w art. 81 ustawy, którego odpowiednie postanowienia wskazywały, iż osoby, które w związku z rozpoczętą w 1939 r. wojną pozostawiły nieruchomość na obszarze nie będącym obecnie częścią państwa polskiego i które na mocy umów międzynarodowych zawartych przez Polskę mają otrzymać ekwiwalent za mienie pozostawione za granicą, mogły zaliczyć wartość pozostawionej nieruchomości na pokrycie opłat za użytkowanie wieczyste lub ceny działki budowlanej i ceny położonych na niej budynków oraz lokali stanowiących własność Skarbu Państwa.

41. W momencie nabycia nieruchomości przez skarżących tryb wykonania art. 81 ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości został uregulowany w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 16 września 1985 r. określającym zasady zaliczenia wartości mienia nieruchomego pozostawionego za granicą na poczet ceny działki budowlanej lub opłat za użytkowanie wieczyste.

42. Tryb obliczania wartości pozostawionej nieruchomości został określony w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 16 września 1985 r. (następnie zmienionym) w sprawie zaliczenia wartości mienia nieruchomego pozostawionego za granicą na poczet opłat za użytkowanie wieczyste lub na pokrycie ceny działki budowlanej i położonych na niej budynków (rozporządzenie z 1985 r.).

43. Par. 3 rozporządzenia z 1985 r. w omawianym zakresie brzmiał następująco:

„Jeżeli wartość mienia [pozostawionego za granicą] przekracza cenę sprzedaży nieruchomości (...) różnica może być zaliczona na poczet opłat za użytkowanie wieczyste lub na pokrycie ceny sprzedaży działki o przeznaczeniu handlowym lub usługowym zabudowanej budynkiem przeznaczonym na pomieszczenia do prowadzenia działalności handlowej bądź innej działalności z zakresu drobnej wytwórczości, budynkiem przeznaczonym na warsztat lub pracownię do prowadzenia działalności twórczej lub domem letniskowym albo garażem”.

44. Par. 5 przewidywał, że o zaliczeniu wartości nieruchomości pozostawionej za granicą orzekał terenowy organ administracji państwowej stopnia podstawowego właściwy w sprawach geodezji i gospodarki gruntami. Par. 6 określał pewne ogólne zasady dokonywania oceny takiej nieruchomości.

PRAWO

I. DOPUSZCZALNOŚĆ

45. Trybunał uważa, iż skarga nie jest oczywiście nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 § 3 Konwencji. Zauważa również, iż skarga nie jest niedopuszczalna z jakiegokolwiek innego powodu. W związku z powyższym skarga musi zostać uznana za dopuszczalną.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI

46. Skarżący podnieśli, iż odmowa zasądzenia kosztów procesu poniesionych przez nich w związku z postępowaniem zakończonym oddaleniem powództwa wniesionego przez prokuratora naruszyła ich prawo do rzetelnego procesu sądowego, zagwarantowane w art. 6 Konwencji.

47. Art. 6 § 1 w omawianym zakresie brzmi następująco:

„Każdy ma prawo do (...) rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez (...) sąd (...) przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym (...)”.

A. Oświadczenia stron

48. Rząd, po pierwsze, podniósł, iż skarżący byli stroną rzetelnego procesu sądowego, w rozumieniu zagwarantowanym przez art. 6 Konwencji.

49. Rząd wskazał, iż prokurator wytoczył powództwo przeciwko skarżącemu na podstawie art. 7 kodeksu postępowania cywilnego. Czyniąc to, prokurator działał w celu ochrony praworządności oraz w interesie publicznym. Działania prokuratora przeciwko skarżącemu nie były związane z żadnym interesem majątkowym organów prokuratury. Ponadto Skarb Państwa, w interesie którego prokurator wytoczył powództwo, nie przystąpił do postępowania w charakterze powoda. W związku z powyższym, biorąc pod uwagę, iż prokurator działał na podstawie przepisów powierzających mu szczególną rolę strażnika interesu publicznego, sąd słusznie orzekł, iż skarżący powinni pokryć koszty poniesione w trakcie postępowania.

50. Rząd następnie podniósł, iż postanowienia art. 106 kodeksu postępowania cywilnego nie dyskryminują podmiotów prywatnych, gdyż w sprawach cywilnych, w których uczestniczył prokurator, nie przewidują zwrotu kosztów procesu ani na rzecz, ani od Skarbu Państwa. W związku z powyższym pozycja prokuratora nie była niesprawiedliwie uprzywilejowana.

51. Skarżący argumentowali, iż organy prokuratury wytoczyły powództwo w imieniu Skarbu Państwa, reprezentowanego, *statio fisci*, przez Urząd Rejonowy w Bolesławcu. Roszczenie pieniężne wniesione przez prokuratora zostało oddalone z przyczyn merytorycznych przez sąd pierwszej i drugiej

instancji. Pomimo tego sąd drugiej instancji orzekł, iż skarżący mają zapłacić w całości poniesione przez nich koszty procesu.

52. Skarżący wskazali, iż zgodnie z polskimi przepisami postępowania cywilnego, zasadą jest, że strona przegrywająca proces musi ponieść koszty procesu strony wygrywającej, stosownie do art. 98 kodeksu postępowania cywilnego.

53. Skarżący ponadto zgodzili się, iż w określonych okolicznościach mogą być poczynione wyjątki od zasady finansowej odpowiedzialności strony przegrywającej proces. Wyjątki te pozwalają sądom przy orzekaniu o kosztach wziąć pod uwagę zachowanie stron, rodzaj postępowania czy względy polityki społecznej i wydać odpowiednie rozstrzygnięcie.

54. Art. 106 kodeksu postępowania cywilnego, przyznając uprzywilejowaną pozycję prokuratorowi w odniesieniu do kosztów procesu, był również wyjątkiem od tej zasady. Jednakże postanowienie to w zakresie, w jakim nie zezwalało na zasądzenie przez sąd zwrotu kosztów procesu na rzecz strony, która wygrała postępowanie wszczęte przeciwko niej z powództwa cywilnego prokuratora, było oczywiście niesprawiedliwe. Rozstrzygnięcie sądu apelacyjnego wydane w sprawie skarżących było również błędne, szczególnie w świetle faktu, iż zarówno sąd pierwszej, jak i drugiej instancji oddaliły powództwo prokuratora z przyczyn merytorycznych.

55. W sprawie skarżących ani prokurator, ani instytucje samorządowe, w imieniu których działał prokurator, nie poniosły żadnych finansowych konsekwencji przegranego procesu. W rezultacie skarżący zostali zobligowani do poniesienia w całości kosztów procesu, wynoszących 23 987,26 PLN. Gdyby powodem w postępowaniu był podmiot inny, niż prokurator działający w imieniu państwa, skarżącym przyznano by koszty procesu, zgodnie z ogólną zasadą, iż strona przegrywająca proces opłaca koszty procesu poniesione przez stronę wygrywającą.

56. Skarżący argumentowali, iż zastosowanie tego zapisu dyskryminowało ich jako jednostki w ich uprawnieniach jako pozwanych w postępowaniu cywilnym wszczętym z powództwa prokuratora. Było powszechnie stwierdzone, iż prokurator miał w swojej dyspozycji potrzebne środki finansowe, przekraczające te dostępne dla jednostki. Stąd prokurator nie był ostrożny w zakresie błędów co do prawa, popełnionych przy wnoszeniu powództwa do sądu cywilnego. Obowiązkiem niezależnego i bezstronnego sądu było zbadanie, czy powództwo było zasadne. W sprawie skarżących, w świetle wniosków zarówno sądu pierwszej, jak i drugiej instancji, powództwo wyraźnie nie było zasadne.

57. Skarżący wskazali, iż ponieśli znaczne wydatki w toku postępowania, gdyż z uwagi na wysoką wartość przedmiotu sporu, a w szczególności złożoność zagadnień prawnych występujących w ich sprawie, musieli skorzystać z pomocy profesjonalnego pełnomocnika.

58. Na zakończenie skarżący podnieśli, iż uprzywilejowanie interesów państwa było dyskryminujące i naruszyło zasadę równości stron w postępowaniu. W ich ocenie pojęcie rzetelności nie może ograniczać się wyłącznie do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sądu co do istoty sprawy, ale musi również obejmować rzetelne rozstrzygnięcie o kosztach procesu.

B. Ocena Trybunału

59. Trybunał po pierwsze powtarza, iż w kilku przypadkach stwierdził, że koszty sądowe nałożone na stronę stanowiły ograniczenie, które niweczyło istotę prawa skarżących do sądu, zagwarantowaną przez art. 6 Konwencji (zob. *Kreuz p. Polsce*, nr 28249/95, § 60, ECHR 2001-VI; *Jedamski i Jedamska p. Polsce*, nr 73547/01, § 60, z dnia 26 lipca 2005 r.; oraz sprawa *Podbielski i PPU Polpure p. Polsce*, nr 39199/98, § 64, z dnia 26 lipca 2005 r.). W powyższych sprawach Trybunał stwierdził, mając na uwadze zasady ustanowione przez jego orzecznictwo w związku z prawem dostępu do sądu, że wysokość opłat oceniana w świetle okoliczności zaistniałych w danej sprawie, w tym zdolności skarżących do ich uiszczenia oraz fazę postępowania, podczas której te ograniczenia były na skarżących nakładane, były czynnikami istotnymi dla ustalenia, czy osoba w pełni korzystała ze swojego prawa dostępu do sądu.

60. Trybunał całkowicie zdaje sobie sprawę z faktu, że okoliczności niniejszej sprawy nie dotyczą ani kosztów sądowych, ani dostępu do sądu. Jednakże Trybunał jest zdania, że mogą zaistnieć również sytuacje, w których kwestie powiązane z ustaleniem kosztów procesu mogą być istotne dla oceny, czy postępowanie w sprawie cywilnej, postrzeganej całościowo, pozostaje w zgodzie z wymogami art. 6 § 1 Konwencji (zob. *mutatis mutandis*, *Robins p. Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z dnia 23 września 1997 r., *Reports of Judgments and Decisions* 1997-V, str. 1809, § 29).

61. Trybunał zauważa też adekwatność orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego, powołanego powyżej (par. 36-37), do zagadnień badanych w niniejszej sprawie. W szczególności Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że prawo równego dostępu do sądu i prawo do rzetelnego procesu mają zastosowanie również w odniesieniu do kwestii dotyczących kosztów procesu.

62. W związku z powyższym Trybunał po pierwsze zauważa, że na podstawie art. 98 § 2 polskiego kodeksu postępowania cywilnego strona przegrywająca proces cywilny jest zasadniczo zobowiązana do zwrócenia kosztów procesu stronie wygrywającej, pod warunkiem że koszty te były „niezbędne do celowego prowadzenia sprawy”.

63. Trybunał zwraca uwagę na fakt, że pozycja prokuratora w kontekście kosztów procesu stanowi w polskiej procedurze cywilnej wyjątek od tej zasady. Na podstawie art. 106 Kodeksu postępowania cywilnego omawiana zasa-

da nie ma zastosowania, jeśli prokurator bierze udział w postępowaniu cywilnym, korzystając z przysługującej mu pozycji strażnika porządku prawnego.

64. Trybunał dodatkowo dostrzega orzecznictwo polskiego Sądu Najwyższego, według którego powyższy przepis ma zastosowanie tylko w wypadku, kiedy prokurator przystępuje do jednej ze stron w trakcie postępowania, a nie gdy wytacza powództwo przeciwko stronie (zob. par. 34 powyżej). Trybunał zauważa dalej, że Sąd Najwyższy stwierdził, iż pojęcie „Skarbu Państwa” użyte w art. 106 kodeksu postępowania cywilnego w żaden sposób nie wskazuje, iż zasądzenie kosztów na rzecz lub od Skarbu Państwa zostało wyłączone w sytuacji, gdy prokurator działa w postępowaniu cywilnym reprezentując finansowe interesy Skarbu Państwa (zob. par. 35 powyżej).

65. Prawdą jest, iż kompetencje Trybunału do badania zgodności z prawem krajowym są ograniczone (zob. *mutatis mutandis*, *Fredin p. Szwecji* (nr 1), wyrok z dnia 18 lutego 1991 r., Seria A nr 192, str. 16-17, § 50). Niemniej jednak Trybunał zwraca uwagę, mając na uwadze orzecznictwo Sądu Najwyższego, że w omawianej sprawie wyjątek omówiony w par. 63 powyżej został zastosowany przez sąd drugiej instancji. Sąd ten rozstrzygnął o kosztach, nie uwzględniając faktu, iż art. 102 kodeksu postępowania cywilnego wyraźnie stanowi, że sąd może nakazać stronie przegrywającej pokrycie tylko części kosztów procesu albo może zwolnić ją całkowicie z obowiązku ich pokrycia, kiedy szczególne okoliczności sprawy uzasadniają takie rozstrzygnięcie.

66. Trybunał zauważa dalej, że orzecznictwo Sądu Najwyższego w tym zakresie pozwala sądom na stosowanie odpowiednich przepisów kodeksu postępowania cywilnego, tak żeby zmniejszyć uprzywilejowaną pozycję organów prokuratury i w ten sposób lepiej uwzględnić szczególne cechy poszczególnej sprawy oraz zgodne z prawem interesy jednostki.

67. Trybunał dostrzega, że zmniejszenie uprzywilejowanej pozycji prokuratora w stosunku do skarżących nie miało miejsca na podstawie decyzji sądu apelacyjnego. Sąd ten zmienił wyrok sądu pierwszej instancji w zakresie kosztów procesu tylko dlatego, że prokurator był stroną przeciwną w sprawie cywilnej i pomimo tego, że sądy zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, w swoich wyrokach z przyczyn merytorycznych orzekły na niekorzyść prokuratora.

68. Trybunał ponadto zauważa, że organy prokuratury korzystały *ab initio* z uprzywilejowanej pozycji w zakresie kosztów postępowania cywilnego. W związku z tym Trybunał dostrzega również argument skarżących, że prokurator w każdym momencie miał do dyspozycji ekspertyzy prawne oraz wystarczające środki finansowe, przekraczające te dostępne jakiegokolwiek jednostce.

69. Prawdą jest, że taki przywilej może być uzasadniony potrzebą ochrony porządku prawnego. Jednakże nie powinien być on stosowany tak, aby stawiać stronę postępowania cywilnego w niepotrzebnie niekorzystnej pozycji względem prokuratora.

70. Dalej, w ocenie Trybunału, ogólne faktyczne i prawne tło sprawy nie powinno być pominięte przy ocenie tego, czy w sprawie skarżących postępowanie było rzetelne w rozumieniu art. 6 Konwencji. Trybunał przypomina w tym zakresie swój wyrok w sprawie *Broniowski p. Polsce*, w którym stwierdził, że doszło do naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji, wywodzącego się z systemowego problemu związanego z nieprawidłowym funkcjonowaniem krajowego prawodawstwa i praktyki, spowodowanego niustanowieniem skutecznej procedury implementacji „prawa do zaliczenia” dla Zabużan zgłaszających swoje roszczenie (zob. *Broniowski p. Polsce* [GC], nr 31443/96, §§ 180-187, ECHR 2004-V).

71. W omawianej sprawie Trybunał zauważa, że skarżący posiadali „prawo do zaliczenia” wartości nieruchomości w Trembowli, stwierdzone przy nabytcu w 1992 r., w przetargu publicznym, nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa. Następnie pewność prawna co do własności nieruchomości nabytej w ten sposób została zagrożona poprzez wytoczenie powództwa cywilnego przez prokuratora. W sytuacji, gdyby działanie prokuratora okazało się skuteczne, skarżący musieliby zwrócić pełną kwotę, jaką otrzymali, kiedy w 1994 r. sprzedali osobie trzeciej przedmiotową nieruchomość, zakupioną na podstawie ich „prawa do zaliczenia” (zob. par. 18 powyżej).

72. Trybunał zauważa dalej, że sporządzenie ekspertyz przez biegłych zostało zlecone przez sąd pierwszej instancji w celu dokonania wyceny nieruchomości nabytej przez skarżących oraz nieruchomości pozostawionej. Trybunał zauważa, że prawo nie określało dokładnej metody wyceny pozostawionej nieruchomości, jak słusznie stwierdził sąd w wyroku z dnia 18 grudnia 1997 r. (zob. par. 14- 15 powyżej). Stąd też leżało w zakresie kompetencji sądu, żeby oszacować wartość przedmiotowej nieruchomości, wybierając metodę, którą uznał za najbardziej stosowną do okoliczności sprawy, taką, która wymagała uzyskania opinii biegłego w kwestii wyceny wartości nieruchomości.

73. Mając na względzie wszystkie te czynniki razem wzięte (zob. par. 70-72 powyżej), Trybunał wyraża pogląd, że postępowanie cywilne było skomplikowane.

74. Dodatkowo Trybunał jest zdania, iż w powyższych okolicznościach jak również mając na uwadze wartość przedmiotu sporu, decyzja skarżących o skorzystaniu z pomocy profesjonalnego pełnomocnika nie może być uznana za nieuzasadnioną.

75. Ponadto Trybunał stwierdza, iż Rząd nie wykazał, iż poniesione w sprawie koszty z tytułu pomocy prawnej były nadmierne. W szczególności, żaden dowód nie został powołany dla wskazania, że honoraria uiszczone przez skarżących z tytułu zastępstwa prawnego przed dwoma instancjami sądowymi były niezgodne z opłatami pobieranymi w tym czasie za pomoc prawną udzieloną w sprawach o podobnym charakterze. W tych okolicznościach Trybunał twierdzi, że koszty profesjonalnej pomocy prawnej w postępowaniu

cywilnym nie zostały poniesione nierozważnie czy bez odpowiedniego uzasadnienia.

76. Mając na względzie powyższe rozważania oraz okoliczności całej sprawy, Trybunał stwierdza, iż doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji.

III. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 1 PROTOKOŁU NR 1 DO KONWENCJI

77. Skarżący zarzucili, iż okoliczności sprawy spowodowały naruszenie art. 1 Protokołu nr 1.

78. Rząd zakwestionował powyższą argumentację.

79. Trybunał zauważa, iż skarga w tym zakresie jest powiązana z zarzutem rozważanym powyżej i tak jak on musi być zatem uznana za dopuszczalną.

80. Mając na uwadze ustalenia poczynione odnośnie art. 6 § 1 Konwencji, Trybunał stoi na stanowisku, iż nie jest potrzebne ustalenie, czy w niniejszej sprawie miało miejsce naruszenie art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji.

IV. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

81. Art. 41 Konwencji stwierdza:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

82. Skarżący pierwotnie domagali się kwoty 61 501.05 zł tytułem szkody majątkowej. Skarżący wskazali, iż na wymienioną kwotę składają się rzeczywiste koszty procesowe w wysokości 23 987.26 zł, poniesione przez skarżących w postępowaniu przed sądami krajowymi i powiększone o odsetki ustawowe w wysokości 37 513.79 zł, płatne zgodnie z przepisami polskiego prawa za okres od dnia uiszczenia kosztów procesowych do dnia 13 kwietnia 2005 r., kiedy to skarżący przedstawili Trybunałowi swój wniosek na podstawie art. 41 Konwencji. Skarżący następnie obniżyli swoje roszczenie do sumy 50 000 zł.

83. Skarżący domagali się ponadto 15 000 zł tytułem szkody niemajątkowej. Skarżący wskazali na cierpienie i frustrację doznane na skutek wyroku sądu wydanego w ich sprawie w przedmiocie kosztów procesu.

84. Rząd wskazał, iż roszczenie skarżących jest zbyt wysokie i zwrócił się do Trybunału o zasądzenie, jeśli w ogóle, kwoty uwzględniającej wszystkie okoliczności sprawy.

85. Trybunał zauważa, iż stosownie do okoliczności sprawy, szkoda poniesiona przez skarżących wskutek naruszenia art. 6 § 1 Konwencji miała przede wszystkim charakter majątkowy, jako iż skarżący musieli w całości pokryć koszty procesu. W związku z powyższym zachodzi bezpośredni związek przyczynowy pomiędzy stwierdzonym naruszeniem a kwotą, której skarżący dochodzą tytułem szkody majątkowej. Zatem Trybunał zasądza na rzecz skarżących pełną kwotę 50 000 zł dochodzoną przez skarżących tytułem szkody majątkowej, która odpowiada wysokości poniesionych przez nich kosztów, łącznie z odsetkami oraz dodatkowo jakikolwiek podatek, jaki może być nałożony od tej kwoty.

86. Trybunał uważa również, iż skarżący doznali szkody niemajątkowej, na przykład z powodu stresu związanego z zaskarżonymi wyrokami sądowymi. Mając na uwadze okoliczności sprawy i dokonując oceny w oparciu o zasadę słuszności, Trybunał zasądza na rzecz skarżących 2500 euro z tytułu szkody niemajątkowej plus jakikolwiek podatek jaki może być nałożony od tej kwoty.

B. Koszty i wydatki

87. Skarżący domagali się ponadto 5000 zł z tytułu kosztów i wydatków poniesionych w postępowaniu prowadzonym przed Trybunałem w celu uzyskania zadośćuczynienia za naruszenie praw skarżących spowodowane wyrokami sądów krajowych.

88. Rząd podniósł, iż zasądzenie jakiegokolwiek kwoty na tej podstawie powinno być ograniczone do takich kosztów i wydatków, które były rzeczywiście poniesione i konieczne oraz były racjonalne co do kwoty.

89. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżącemu przysługuje zwrot kosztów i wydatków tylko do takiej wysokości, do jakiej wykazał, że zostały one rzeczywiście i koniecznie poniesione i są racjonalne co do kwoty. W niniejszej sprawie, uwzględniając informacje posiadane przez Trybunał, dokumenty przedłożone przez skarżących oraz powyższe kryteria, Trybunał uznaje, iż racjonalne jest zasądzenie na rzecz skarżących kwoty odpowiadającej pełnej wysokości ich roszczenia o zwrot kosztów postępowania przed Trybunałem plus jakikolwiek podatek, jaki może być nałożony od tej kwoty.

C. Odsetki z tytułu zwłoki

90. Trybunał uważa za odpowiednie, że odsetki z tytułu zwłoki w wypłacie zadośćuczynienia w terminie powinny być ustalone zgodnie z marginalną stopą procentową Europejskiego Banku Centralnego plus trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji;
3. *Uznaje*, że nie jest konieczne badanie skargi w kontekście art. 1 protokołu nr 1 do Konwencji;
4. *Uznaje*, że
 - (a) pozwane państwo ma wypłacić skarżącym, w ciągu trzech miesięcy od dnia, kiedy wyrok stanie się prawomocny zgodnie z art. 44 § 2 Konwencji, następujące kwoty:
 - (i) 50 000 PLN (pięćdziesiąt tysięcy polskich złotych) z tytułu szkody majątkowej;
 - (ii) 2500 EUR (dwa tysiące pięćset euro) z tytułu szkody niemajątkowej, przeliczone na polskie złote według kursu z dnia realizacji wyroku;
 - (iii) 5000 PLN (pięć tysięcy polskich złotych) tytułem kosztów;
 - (iv) plus jakikolwiek podatek, jaki może zostać pobrany od powyższych kwot;
 - (b) od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty zwykle odsetki będą płatne od powyższej sumy według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego plus trzy punkty procentowe;
5. *Oddala* pozostałą część żądania skarżących dotyczącego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie 6 kwietnia 2006 r., zgodnie z art. 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Søren NIELSEN
Kancierz Sekcji

Christos ROZAKIS
Przewodniczący